

SVOBODA

VSEBINA:

Edvard Simmel, Kako si je človek ustvaril boga.

Mile Klopčič: Dve kitajski.

Jože Pahor, O vzgoji navnega človeka.

Mile Klopčič, Še o recitacijskem zboru.

Sport. (Slika.)

Talpa, Novi ruski roman.

Društveno življenje.

Po svetu.

Knjige in knjižnice.

Dramatična podzveza.

Telovadba in sport.

Tujke.

Tiskovni sklad »Svobode«.

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

(GRADSKA ŠTEDIONICA)

LJUBLJANA

PREŠERNOVA ULICA ŠTEV. 5

USTANOVLJENA LETA 1889

TELEFON ŠT. 16 - POŠTNI ČEK 10.533

Stanje vložnega denarja nad 365 milij. Din

sprejema vloge na hranilne knjižice kakor tudi na tekoči račun, in sicer proti najugodnejšemu obrestovanju. / Hranilnica plačuje zlasti za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti

Rentni davek od vložnih obresti plačuje hranilnica sama, tako da vlagatelji dobe polne obresti brez odbitka

Jamstvo za vse vloge in obresti, tudi tekočega računa, je večje kot kjerkoli drugod, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še mesto Ljubljana z vsem premoženjem ter davčno močjo. Vprav radi tega nalagajo pri njej sodišča denar nedoletnih, župnijski uradi cerkveni in občine občinski denar

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je denar tu popolnoma varen!

S · V · O · B · O · D · A

_____krat _____prilog

Naročnina za člane Svobode letno	Din 12—
Naročnina za druge letno	36—
" " " polletno	18—
" " " četrletno	10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

Edvard Simmel:

Kako si je človek ustvaril boga.

Tabu — prepoved, da si posameznik prisvoji tujo življenjsko silo.

Da se praljudje izognejo temu, da vzraste med njimi eden premočan človek, so določili, da se sme vršiti ljudožrstvo le s skupnim slovesnim obedom in če gre za požretje članov lastne horde, samo enkrat v letu. Izven te slovesne pojedine so proglasili življenjsko silo hordinih članov za tabu: nihče si je ne sme prilastiti, ker sicer bo horda propadla.

V dolgem, počasnem razvoju so prvemu tabu sledili drugi. Da razumemo ta razvoj, moramo vedeti, kako močno telesno so naši primitivni predniki pojmovali življenjsko silo. Nekaj primerov iz življenja še danes živečih divjakov naj pomaga v pojasnilo. Profesor Achelis poroča v svoji knjigi »Die Religion der Naturvölker«, da domačini v Queenslandu enkrat na leto bičajo zrak v bližini svojih koč, da prepodé duhove umrlih; severoameriški Indijanci razpenjajo mreže pred svojimi bajtami, da zabranijo pristop okrog blodečim dušam. Frazer poroča v svojem delu »Taboo«, da morajo pri Šusvasih v angleški Kolumbiji vdovci in vdove dalj časa živeti ločeno od drugih v prebivaliških, obdanih s trnjem; pri severoameriških Indijancih morajo vdove nositi iz trave spleteno, hlačam slično oblačilo, da ostanejo nepristopne za spolna poželjenja ranjkega moža.

Teh par primerov, ki bi jih lahko več navedli, kaže, da primitivni ljudje pripisujejo osvobojeni življenjski sili mrtvih iste nagone in želje, kakor jih ima še v telesu živih delujoča življenjska sila. Samo po sebi umevno ne veseli živečih hordinih članov, da bi delili in skupno živeli s silami mrtvih. Bali so se, da jim bodo duhovi mrtvih napravili kako škodo, ker so vzeli duhovom pravice, ki so jih imeli, dokler so bili živi. Proti nevidnim sovražnikom se ne da uspešno bojevati. Zato so se jih skušali znebiti z zvijačo.

V mnenju, da se bodo duhovi kakor za časa življenja posvetili ljubosumnemu čuvanju osebne lastnine, orožja, orodja, sklene horda, da vso to lastnino s telesom vred pokoplje in s tem priklene duhove na grob. Ker si je orožje in orodje posameznik dotične dobe napravil s svojimi lastnimi delom, je horda mnenja, da je v teh predmetih del življenjske sile umrlega. To mnenje ni tako tuje nam, ker tudi mi menimo, da je v vsakem delu nekaj duha dotičnega človeka, ki ga je izvršil. Moderni človek ima ta občutek v polni jakosti le še pred umetniškimi deli. Človek one dobe, v kateri je iznašel orožje, je videl v življenjski sili bitje, ki ima vsako telesno in duševno aktivnost. Ta je vibrirala v vsa-

kem lasu, v vsakem nohtu. Učinkovala je v vsakem orodju, ki ga je primitivni človek napravil. Orodje je torej pomenilo vedno poln rezervoar sil. Enkrat v orodje zastavljena sila je v njem ostala. Živi človek, ki bi si prilastil premoženje mrtvega, bi razpolagal torej z delom življenjske sile umrlega. S tem pa lahko postane nad vse močan, nepremagljiv. Zato horda izreče nad premoženjem mrtvega tabu in ga pokoplje daleč od sebe.

... Krščanski misijonar, ki je tabu-drevo posekal s sekiro, je s tem dokazal, da je bil bog, katerega sila je delovala v misijonarju, močnejši nego sila boga, ki je bil v tabu-drevesu. S tem je bil zagotovljen misijonarjev uspeh, če niso proti njemu delale premočne politične sile.

Tabu-predstave odgovarjajo današnjemu pojmu »najsvetjšega«.

Izkoriščenje znanja o krvi kot telesni gibalni sili.

V prvem poglavju smo videli, da je že primitivni divjak smatral kri za motor življenjske sile. Če so hoteli združiti več življenjskih sil, je bilo treba samo na enem mestu zbrati nekaj krvi ljudi, ki so se združili.

V okraju, kjer je prebivala horda ob slabem letnem času, je bilo mesto, kjer so se že skozi več generacij vršile moritve in pojedine ljudi. To mesto je vsak član horde oškropil s svojo krvjo, preden je horda odrinila na pohod. Radi združene krvi lahko sedaj član horde kjerkoli izgubi svoje življenje — horda bo lahko priklicala njegovo moč na kraju, kjer je združena kri njenih članov.

Kasneje so začeli te kamne ali drevesa krvi nositi s seboj na pohode. Ti kamni ali drevesa so predhodniki vseh vrst »bog z nami!« — znamenj, zastav in podob. Seveda ne smejo priti sovražniku v roke, ker potem se lahko on posluži v svojo korist življenjske sile, zbrane na teh kamnih in drevesih krvi. Velika važnost, ki jo še danes pripisujejo izgubi zastave, temelji na tej prastari domišljiji.

Iz bogatega zaklada primerov naj navedemo to-le: Sv. pismo potrjuje za Jude obstoj mnogo svetih kamnov in dreves, tako n. pr. kamna v Betlehemu, v Sihemu, kamnena kroga pri Jerihi in Jeruzalemu, sveta drevesa Jakoba, Abrahama. O pomenu teh kamnov in svetih dreves ne dopušča prorok Jeremija nobenega dvoma. V 2. Mojzesovi knjigi, 24, se poroča, kako je Mojzes sklenil zvezo med Jehovo in Judi. Od klavna živali je s polovico krvi poškopil ljudstvo, z drugo polovico pa oltar, med tem ko je rekel: »To je kri zveze, ki jo Gospod sklene z vami.«

Zveza z Jehovo je torej krvna zveza, kakor je obhajilo krvna zveza z Jezusom in bogom očetom. Iz krvne zveze med duhovi umrlih in živih ljudi je torej z razvojem prišlo do zveze človeštva z bogom.

Totemizem.

Boj spolnozrelih moških med seboj je dolgo časa zadrževal razvoj človeštva in posebej ogrožal obstoj posamezne horde. Sledeč nagonu po samoohranitvi je horda končno določila, da se sme vsak moški zblíževati le z ženami svoje lastne generacije. S to zapovedjo je bilo predvsem prepovedano mladim moškim, ki so spolno dozorevali, da bi se zblíževali z ženami starejšega rodu. V slučaju prestopa so imeli proti sebi v svojih očetih sklenjeno vrsto sovražnikov. Z druge strani naj bi se odrastlim možem preprečilo privlačevati nase deklice mlajše generacije. Vzpričo današnjih razmer si smemo brez nadaljnega misliti, da so to uravnanje spolnih odnošajev vedno znova kršili hordini člani radi svojih nagonov in da so medsebojni boji med moškimi vedno znova

ogrožali obstoj socialne skupine. Tudi če bi se hordini člani držali omejitve spolnega občevarja med istimi generacijami, je ostal še nadalje moški boj v okviru dotične generacije in z njim tudi nevarnost, da socialna skupnost razpade. Dilemo med individualnim počtetjem in najvišjim socialnim interesom naj bi rešilo popolno izkoriščenje znanja o krvi kot rezervoarju življenjske sile. Po prej orisanem prastarem naziranju je imela vsaka horda neko količino življenjske sile. Nad to skupno življenjsko silo se je moški pregrešil ne samo tedaj, če je ubil nasprotnika, temveč po novejšem naziranju tudi, če je prelil le kapljo krvi. Spolno zrela žena je bila na podlagi novo pridobljene predstave o krvi grešnica nad skupno življenjsko silo radi svoje narave. V času krvnih manifestacij, menstruacije in poroda je bila žena proglašena za tabu, kajti v teh periodah bi si lahko pridobil kdo nekaj od njene krvi in s tem njene življenjske sile. Ona je bila posebljen podedovani greh pri porodih, menstruaciji in pri prvi udaji možu, ki ga je zapeljala v greh. Začasno nad njo obstoječi tabu je zato dobil pomen »nečistosti«, ne v smislu umazanosti, temveč v smislu grešnosti in v pregreho vabečega. S tem so spolnemu občevarju in rojstvu otrok vtisnili pečat oškodovanja skupnosti, čeprav je to efektivno služilo baš okrepitvi, naraščanju horde.

Horda je stala pred nalogo, da ta madež odpravi in da izenači miselno oslabitev — izgubo krvi. Trebalo je dobiti vedno razpoložljiv vir moči. Ta se je nutil v krvi živali. Če so prej življenjske sile vseh hordinih članov s krvno zvezo trajno združili, da stalno služijo hordi, so mogli uporabiti isto sredstvo, da katerokoli živalsko vrsto zvežejo s hordo in tako izenačijo krvno izgubo, ki je nastajala iz ženske narave. In na ta nov način so mogli napraviti neizčrpen rezervoar življenjske sile. Na svetem kraju zaloge hordine krvi in poedin prednikov so združili hordino kri s krvjo izvoljenega totema. (Totem je indijanska označba za živalsko vrsto, določeno za krvno zvezo.) To so napravili bodisi s tem, da so ljudi oškropili z živalsko krvjo, ali žival s človeško krvjo, bodisi s tem, da je horda požrla neko žival, ali da so nekega hordinega člana izročili živali, ako je prišla v poštev roparska žival, ali pa da so človeško kri zmešali v živalsko hrano. S tem je dotična živalska vrsta postala članica horde in s tem »tabu« za posameznega člana, ker je bila del hordine življenjske sile.

Horda je nastopila kot maščevalka proti sovražnikom, tujim hordam, ki so umorili ali ranili kakega člana. Zahtevala je življenje za življenje, v lažjih slučajih se je zadovoljila tudi s kako pokoro. Lastnih članov niso mogli moriti, ker so bili predragoceni. Horda jih torej ni mogla kaznovati in v večini slučajev tega tudi ni hotela, če ni hotela zanetiti najhujših notranjih bojev, katerih bi se rada izognila. Ustvarilo se je iskano avtoriteto, s tem da se je horda razdelila. Vsak del si je izvolil drugo živalsko vrsto za totem, za zvezo, ohrano in spopolnjevanje življenjske sile.

V okviru vsake totemske skupine je bilo spolno občevarje sploh prepovedano. Možje vsake skupine so se smeli družiti z ženami le iz druge skupine. (Dalje prihodnjič.)

Opomba uredništva: »Del. Politika« je v oceni naše zadnje številke sicer pohvalila to razpravo, vendar je izrazila željo, da bi priobčili kako novejšo. Na to opombo moramo odgovoriti, da je ta razprava izšla leta 1928 (tisočdevetstooseminda v ajsetega) v založbi Neue Gesellschaft, Berlin-Hessenwinkel. Razprava izvira torej — vsaj po našem mnenju iz najnovejšega časa.

Mile Klopčič:

Dve kitajski.

Li-Tai-Po: Mlada žena čaka nanj...

Mlada žena čaka nanj.
 Od Jenči-holmov in iz gmaj
 prinaša veter listje. Jesen. Vihar.
 In dež z neba. Barbar
 iz pušče naskakuje venomer.
 Vojaški sel gre skozi rdečo dver.
 Črvj žró na tisoče lobanj.
 Mlada žena čaka nanj...

Narodna: Da bi bil človek
 kakor je hruševo drevo.

Jaz, hruševo drevo, ki osamelo ob stezi
 stojim,

iskreno vabim Vas, da k meni pridete v
 posete,

da Vas nasitim, žlahtniki, in da Vas družno
 napojim,

Prav iz srca Vam bom hvaležno za plo-
 dove vzete,

Jaz, hruševo drevo, ki osamelo ob stezi
 stojim,

bi to-le rado reklo Vam o svoji želji vseh
 željá:

Da Vas lahko nasitim, da lahko Vas družno
 napojim,
 mi je kot milost slehernega Vašega srcá.

Jože Pahor:

O vzgoji nravnega človeka.

Moderni razvoj družbe nam je prinesel silnih pridobitev v področju znanosti in tehnike. Vzlic temu pomenja novi čas, v katerem je meščanstvo premagalo in zavrglo fevdalni red, prav malo za nravno vzgojo človeka. Ako si ogledamo načela, ki so vodila meščanstvo v njegovem boju proti plemstvu, bomo lahko razumeli, kako malo mu je bilo do nravnstva.

Medtem ko je bil meščan ob koncu srednjega veka povečini še zelo prežet nravnosti, da je živel zmerno, trezno, varčno in brez vsakršnih pretiranih zahtev, je v novem veku polagoma popolnoma pozabil na vse čednosti prednikov. Bogastvo, ki si ga je bil pridobil s trgovino in industrijo, mu je prevpilo in ubilo kreposti. Čim bolj je bogatel, tem manj mu je bilo treba varčnosti, treznosti, solidnosti, zmernosti sploh. Ker pa je plemiški red oviral meščana pri pridobivanju novih gmotnih dobrin, ker mu je zapiral ceste in zemlje, ker mu je branil do kmeta, ker mu ni dovolil deleža na sredstvih države itd., je meščanstvo vedno glasneje zahtevalo svobode. Le če ni razvoju nikjer nikake ovire — tako je poudarjalo — se more človek vzpeti k popolnosti. Čim več svobode pa si je meščanstvo izbojevalo, tem lažje in več bogastva si je pridobilo. Nravno, da se je med meščanstvom širil nauk, ki pravi: Dajte človeku popolno prostost in dosegel bo največje blagostanje! Vsak naj svobodno razmahne krila in vsi bodo imeli, česar potrebujejo! S popolno svobodo nastopi tudi sreča vsega človeštva.

Ta nauk imenujemo liberalni nauk. Liberalizem zahteva prostost za vse in v vsem, v gospodarskem, verskem, kulturnem, političnem, znanstvenem, umetniškem pogledu, zahteva prosto pot poedinu, ki mu nihče ne sme vezati kril.

Jasno je, da tak nauk ne pozna več nravnosti. Popolna svoboda ne prizna nikjer ovir, noče nikakih mejâ v razmahu človeka, ne vidi družbe in njenih zahtev do poedinca. Njen cilj je dovršenost posameznika (individuma), ki naj razvije vse svoje moči. Liberalni nauk, doktrina torej že po svojem bistvu ne priznava nravnih zakonov, zato tudi nravne vzgoje načeloma ne more pripoznati.

Tako vidimo, da vzlic ogromnemu napredku naše dobe ne le povsod nedostaja nravnega čuta, marveč tudi, da je v ljudstvu vedno manj pojmov o nravni vzgoji. Saj skoro ne najdete del, ki bi razpravljala o nravni vzgoji; a če so, niso pisana za ljudstvo in ne grede medenj. Množice ne vedo, kako je nravno vzgajati otroka, zato greše proti eni najvažnejših zahtev, ko gre za srečo človeka in družbe. Rod za rodom raste brez prave nravne vzgoje, ki jo je liberalni nauk zanemaryl in pokopal.

Res je sicer, da nravstvo ne more viseti v zraku, marveč, da se dviga iz gospodarskih odnošajev in pogojev družbe. Res je tudi, da se človek ne more nravno razviti, če nima gmotnih sredstev. Vendar trpi vzgoja ljudskih množic k nravnosti tudi zato, ker je zavest nravnih vzgojnih načel v družbi že davno potlačena.

Kaj je nravna ali etična vzgoja? Je vzgoja človeka k dobremu, torej tako, da ne vidi le sebe in svojih koristi, ampak tudi one sočloveka in da jih upošteva. Nravno vzgojeni bo zmeren, bo obvladal svoje nagone in strasti ne le zato, da se ohrani zdrav, zmožen za delo in obstoj, ampak bo skušal svoje potrebe in nagnenja spraviti v sklad z drugimi, z njih potrebami, z njih pravico do obstoja, do življenja. To nikakor ni lahko spričo zamotanosti družabnega reda, spričo čudovito mnogovrstne povezanosti gospodarskih odnošajev sodobnega človeka. Vprašanje je tudi, kako daleč je možno. Da je potrebno, uči življenje na vsak korak. Gotovo je nravna vzgoja taka vzgoja, ki se ozira na družbo, torej vzgoja v socialnem duhu, kakor je svoboden, neomejen razvoj poedinca nenraven, torej nesocialen in vedno v škodo sočloveka.

Prost razvoj brez ozira na potrebe bližnjega, je vedno usmerjen v sebičnost. Iskati le svoje koristi, zadovoljevatil le svojim potrebam, če kaže, tudi v nasprotju z ljudmi, s katerimi smo v gospodarskih stikih, vede prej ali slej v zlo. Nedvomno je vzgoja, ki zameta nravni moment, protisocialna in more ustvariti le slabega človeka. Zato vzgojitelj zameta individualizem, nauk o popolni svobodi poedinca.

Vprašanje nastane, ali je mogoče človeka nravno vzgojiti. Ali ni že v detetu zlih nagonov, ki onemogočajo tako vzgojo v smeri dobrega?

Biologija, nauk o življenju odgovarja, da je vzgoja k nravnosti mogoča. Uči pa, da je zasidrana v snovnosti, v prvem začetku posebno še v vplivu na otroka s hrano. Danes so si v tem edini vsi, ki imajo posla z vzgojevanjem. Vsak človek ima potrebe, katerim je treba brezpogojno zadovoljiti. Mera pa in način, kako se jim zadovoljuje, sta posebno pri detetu popolnoma odvisna od vzgojitelja. Dve možnosti sta: ali se potrebam hrane, gibanja, negovanja telesa itd. zadovolji neomejeno ali pa le deloma in z nekim redom. Že v prvi mladosti človeka imamo tedaj nasprotje: uživanje ali odpoved.

Tu imamo pravilo, ki ga določa že zdrav razum: detetovo telo mora prejeti vse, kar je potrebno, da raste; a prejemati mora tako, da se ne razvijejo njegove potrebe bolešno in sebično. Ta nevarnost obstoja že v prvi mladosti otroka. Kakor je še brez moči in pravega razumevanja, vendar že zaznava. Te zaznave se že vrinjajo v njegovo voljo. Kmalu spozna, če se njegovim potrebam zadovoljuje, kakor hoče samo. Če pa pride tako daleč, je že nevarnost, da skuša to izrabljati. V njegovi zavesti se oglašal sebičnost. In čim bolj se bo zadovoljevalo njegovim zahtevam, tem bolj bo dete iskalo svojih ugodnosti. Ne bo priznavalo nikakih mej, težnja za uživanjem se bo jačila: v tej smeri se bo razvijalo potem vso

otroško dobo, človek bo zrastel v slabem, morda nevaren in v nesrečo vsem, ki pridejo kdaj v njegovo bližino.

Kako pa je mogoče preprečiti tak razvoj otroka? Najprej gotovo z rednim hranjenjem že koj iz prvega začetka. Prve otrokove zaznave vplivajo na smer otrokovega mišljenja, določajo, kako bo pojmoval svet, svoje razmerje z vsem okrog sebe. Če se mu bo zadovoljevalo brezpogojno, se bo razvijal v sebičneža in v pravcu zlega. Če bo hranjen redno in brez ozira na zahteve, se bo temu sčasoma privadil in bo uvidei, da je treba osebne potrebe in interese omejevat. Ker mu red v hrani ne bo škodoval, se bo kmalu naučil odpovedi, razvijal se bo brez sebičnosti. To pa je temelj npravnega človeka.

Poleg reda v hrani, od načina, kako jo dobiva, je razvoj deteta odvisen tudi od vse nege, ki jo ima v prvi mladosti. Znano je, da dete rado in pogosto joče. To se godi največkrat v pospešenje krvnega obtoka. Matere pa si jok pre pogosto razlagajo kot dokaz neke otrokove želje. Namesto, da bi pustile, naj se otrok izjoče, pa store vse, da bi ustavile jok. Zibljejo dete, ga ljubkujejo, govore vanj itd., počenjajo stvari, ki so mu vse le v škodo. Kar pa je najhuje, s svojim nespametnim ravnanjem zbude v njem spoznanje, da se z jokom lahko doseže ugoditev različnim zahtevam. Kakor hitro otrok to razume, že začne izrabljati materin strah pred jokom. Čim težje posluša mati jok svojega miljenca, čim bolj mu skuša ugoditi, tem prej in nevarneje ga razvadi. Tako dosega otrok z jokom hrano, igrače, čezmerno nego in pozornost staršev, vse, kar si le požel. Obenem uvideva, da more svojo voljo vsiliti drugim, zato ne postaja le poželjiv, marveč tudi trmast, neposlušen in vedno neznosnejši. Peleg tega pa je vsak dan nesamostojnejši, ker mu mora vse streči. Že v prvi mladosti se pokaže, da raste tu človek, ki bo živel na ramenih drugih, človek, ki si ne bo pridobival kruha s svojimi rokami, ampak z izkoriščanjem. V takem človeku se že v prvi dobi zamori oni notranji glas, ki nam ga je vcepila narava in ki nam pravi, da je pravo le, kar ne presega naših najenostavnejših potreb. Zadušenje tega naravnega regulatorja, merila, ki nas vodi v zadovoljevanju vsega, kar potrebuje telo, da se zdravo in krepko razvija, je nadaljnji povod, da se človek hitreje uda nezmernemu uživanju.

Vzgojevalec ima torej moč nad otrokovo vestjo. Zavedati pa se mora dobro, da ni mej med npravnimi in snovnimi pojavi, ampak da gre npravni razvoj vstric s snovnim, da je torej odvisen od njega.

Seveda mora biti vzgojitelj sam dovolj vesten, če naj dobro skrbi za čim naravnejši in s tem tudi za npravni razvoj otroka. Gotovo, da je naravna vzgoja v zadnji konsekvenci odvisna od tega, koliko sredstev ima vzgojitelj, da se dete nemoteno razvija, prehranja, ogreva, odeva, zdravi itd., torej od dejstva, koliko pospešuje ali ovira dobro vzgojo ves družabni red. Brez zadostnih sredstev za zagotavljanje zdravega telesnega razvoja tudi o kaki npravni vzgoji ne more biti govora.

Če smo otroka neprestano navajali na red, postane ta zanj samobesni umljiv. Otrok se bo brez obotavljanja podvrgel volji in ukrepom staršev, priučil se bo ubogljivosti. S tem je ustvarjena prava vez med njim in starši. Razumel bo, da mu hoče mati le dobro, njeni ukazi mu bodo sveti. Otrok ne bo torej vzgojen le k poslušnosti, ampak bo vračal roditeljici in vzgojiteljici svojo ljubezen. Tako se ustvari med njim in materjo oni odnošaj, ki je odločilen za vse življenje vzgojevanca. Le ubogljivi otrok se zadovolji z vsem, kar se mu da, ter se ne privadi ničemur, kar ni po-

trebno. V tem je začetek socialnega smisla v njem. V zbujuju njegovega socialnega smisla pa je tudi začetek sreče, ker ne bo nikdar težil za brezmejnimi, nikdar za gmotnimi dobrinami in za uživanjem v toliki meri, da bi postalo to nevarno njemu samemu, pa tudi tistim, ki bi postali njegove žrtve. Nravni človek je najbolj zavarovan pred telesnim in duševnim propadanjem in uničenjem.

Ako otrok uvidi, da hoče mati le to, kar mu je v prid, da mu torej ne tlači volje samolastno, se nagonsko podredi njeni volji. V tem pa je začetek vzgoje k resnicoljubnosti, ki ima velik pomen za nravnost človeka. Otrok, vajeu redu, ne bo lagal, ker ne bo ničesar poželel, kar mu ni treba. Zadovoljil se bo z onim, kar se mu da, prepričan, da je tako prav, ker je odločila mati. Če otrok ni razvajeu, torej sebičen, tudi lagal ne bo, ker laž navadno izvira iz sebičnosti.

Kakšnega pomena pa je resnicoljubnost za življenje, vidimo na vsak kcrak. Le resnicoljubni bo živel od svojega dela in ne od trpljenja drugih, le resnicoljubni bo vršil svoja opravila vestno in natančno, le resnicoljubni se zaveda svojih dolžnosti do družbe. Zato je treba vedno takoj zatreti otrokovo laž, tudi če je še tako nedolžna. Izkušnja uči, da kazen o pravem času, če treba, tudi telesna, za vselej prežene laž.

Z redom in zmernostjo v hrani položimo temelj človekove zmernosti in varčnosti za vse življenje. Kdor ni razvajeu v prvi mladosti, ne bo nikdar želel tega, kar mu ni neobhodno potrebno. Zato tudi ne bo nikdar trosil ničesar za reči, ki jih meče današnja industrija razkošja med ljudstvo, da ga zamamlja in korumpira ter mu na ta način jemlje sredstva, ki bi jih sicer imel za boljše, higijeničnejsje življenje, ki bi jih izdajal predvsem za zdravo hrano in stanovanje. Nravno vzgojeni človek pojde mimo vseh skušnjav rafinirane, dobičkov željne proizvodnje, nravni človek bo ohranil svojo neodvisnost nasproti rečem in ljudem, nravni človek ne bo našel le svojega ravnovesja, ampak se bo lahko boril tudi za ravnovesje v družbi, za enakost človeka v svetu.

Zmernost, ubogljivost in resnicoljubnost so temelji, na katerem se more dvigniti nravni človek. Pridružuje se jim še delo. Tudi za delo je treba vzgoje. Kako je vzgajati otroka k delu? V začetku prepustimo otroka čim bolj samemu sebi. Čim manj se ukvarjamo z njim, tem živahnejša postane njegova lastna iznajdljivost. Ne igravimo se z otrokom, skrbimo, da bo živel v udobnem miru, pa bomo kmalu opazili, da se pojavlja pri njem močan nagon samodejavnosti. Otrok se hoče udejestvovati sam. Če je le zdrav, se interesira za vse, kar je okrog njega. Vse njegovo navidezno igranje pa ni v resnici nič drugega kakor težnja, da spozna stvari, ki jih kažejo igrače. Otrok že gre za nekim osnovnim znanjem. Prva svojstva teles, prvi naravni zakoni se razkrivajo pred njim, prve skrivnosti stopajo pred otrokovo miselnost. Njegovi čuti pa se vežbajo, njegov intelekt, um se krepi.

Otrokova samodejavnost je najboljša priprava za delo. Podpirati pa jo smemo le neposredno, pustiti jo moramo, da se razvija neodvisno. Vsak pritisk, vsak ukaz bi zamoril smisel za delo, bi otroku zamrzil udejestvovanje. Le če izhaja samodejavnost naravnost iz otrokovega interesa, zanimanja, je koristna, je vzgojna. Samo na ta način je mogoče vzgojiti delavnega človeka, ki bi se čutil nesrečen, ako bi moral živeti brez dela. Čim samostojnejši je kdo pri delu, tem svobodnejša je njegova domišljija, tem večja ustvarjalna sila tem večje zadoščenje mu raste iz njega.

Kdor je vzgojen k delavnosti, se ne boji življenja. Našel bo z njim sredstva za obstoj in za borbo v svetu. Delo mu bo dajalo sredstev in moči, da se bo prebil tudi skozi najtežje preizkušnje. V delu bo pa našel tudi upravičenost nastopanja proti vsem, ki so se razvili brez dobre npravne vzgoje v zajedavce na telesu zdrave človeške družbe.

Cilj naravne vzgoje je npravna osebnost, tak človek, ki živi od dela svojih rok, zmerno, ki zna podrejati svoje lastne koristi skupnim in ki je vedno pripravljen boriti se za resnico pravega sožitja ljudi. Npravnost mu daje pogum, da se ne umakne zlu, ampak vztraja na braniku za uveljavljenje npravnega v družbi, za zagotovitev obstoja vseh. Okrog npravnih osebnosti se zbirajo slabejši, okrog stebrov družbe, da se s skupnim naporom vsaj približajo udejstitvi npravnega ideala človeštva.

Talpa:

Prijateljev našega časopisa

je vedno več. Dr. Tuma nam je k zadnji številki čestital in v dokaz svojega veselja nad listom je daroval Din 100 za tiskovni sklad. To je pravi, iskreni prijatelj. Sledite njegovemu vzgledu s tem, da nabirate nove naročnike

Mile Klopčič:

Še o recitacijskem zboru.

Spričo silnega razmaha gibanja recitacijskih zborov (»šprehkora«) v ostalih državah in spričo upanja, da pričnemo tudi pri nas gojiti kolektivno deklamacijo, ne bo odveč, spregovoriti še nekaj besed o bistvu, ustroju in izvajanju recitacijskih zborov. Zlasti še, ker se je to gibanje tako razmahnilo in izpopolnilo, da je potrebno k mojemu članku v šte. 2 »Svobode« dodati še oris novih teženj v kolektivni deklamaciji.

Iz prvotne oblike se je razvil recitacijski zbor v umetnostno obliko, ki sicer še priznava muziko glasov za svoje bistvo, a se je oprostila negibnosti, si podvrgla skoro vse tehnične scenične pripomočke ter odpravila dirigenta. Zbor nastopa na sceni, se giblje in recitira besedilo, ki ga je pesnik napisal malone v obliki kolektivne drame. To je gibalni recitacijski zbor, vsekakor velik razvoj iz prvotnega zbora, ki je stal nepremično pred dirigentom in na njegove znake recitiral pesnitve, ki sploh niso bile pisane za kolektivno deklamacijo.

Vendar je slej kot prej osnovno sredstvo recitacijskega zbora govor. Njemu se več ali manj pridružujejo malone vsa ostala odrska sredstva predstavljanja, ki pa ne smejo »prekričati« govora. Govor množice mora celo v pianu zveneti, polno zveneti, v fortissimu ne sme biti neznosen — vsekdar mora plastično izražati bolest, srd, hrepenenje, tožbo, radost in žalost. —

Kdo naj vodi recitacijski zbor? Igralec? Neigravec? Plesalec? Vsekakor je prva zapoved: znanje govora, recitacije, notranja zvezanost z delom. Kdo naj bo član zbora? Kdor ima pač veselje do tega. — Tako odgovarja na ta dva vprašanja Karl Vogt. (Praxis des Sprechchors.) Kdor nima veselja, bo pač pustil delo. A zmožen je pač vsakdo. Izbira po »muzikalnosti« se zdi odveč, da, celo nevarna. Je treba recitacijski zbor dirigirati? Nikakor ne. Že po prvih vajah mora postati recitacijski zbor samostojen. Prvi nastop naj bo šele po več mesecih vežbanja. Še tedaj bo izvajanje primitivno. Zakaj le dobro uvežban, dobro sestavljen zbor, zrastel v celoto po daljši praksi utegne uspeti popolnoma. »Raskave« glasove je često povsem lahko uglediti. Ne gre za lepoto, gre za živ izraz. Zato so tudi raskavi glasovi lahko uporabni. — Z gibanjem prav isto. Niso bistvena lepa telesa, neumestna pa je številna negibnost, okorelost. — Če le mogoče, je dobro, izogibati se solistov, vlog. Prvo je: razvoj v čist zbor. Razdelitev recitacijskega zbora na razne glasovne skupine pa je brezpogojno potrebna, in to ne le muzikalno — po višini in barvi glasov, marveč tudi dinamično — po številu glasov.

Tako Vogt o zunanjih pogojih dela v recitacijskem zboru.

Recitacijski zbor ima svojo veliko nalogo kot bistveni izraz časa, ki ga živimo. Recitacijski zbor nikakor ni le monumentalna deklamacijska skupina, nova estetična draž, ni vsota deklamatorjev, ki s svojim kolektivnim prednašanjem omogočajo govorjeni besedi do nikdar dosežene polnosti in jakosti. Zbor dokumentira doživetje množice. Usodo milijonov, s katero je najožje zvezan sleherni čuteči človek, usodo, ki je tako težka in splošna, da oblede vpricho nje vsa ostala vprašanja. Dejstva govore svojo neusmiljeno govorico. Množica nastopa v novi postavi: ne več kot kaos, uničujoča in teptajoča, marveč porajajoča nova življenja. Meja med človekom in človekom se umika silnemu čutu enotnosti, skupnosti. In izraz vsega tega bodi nastopanje v zboru.

Recitacijski zbor temelji na govoru; njegovih globin in širin mu je treba za popolni izraz dobe. A recitiranje mora biti dramatično. Niti epično niti lirično, zakaj v tem slučaju bi se upravičeno izpraševali: Čemu jih govori toliko, cel zbor? Eden bi vendar zadostoval; in boljše in jasneje bi izvršil svojo nalogo. Možno je le dramatično zborna recitiranje. Zakaj prvi vzrok govora je doživetje. Bistvo govora je doživetje. Tako se vrača recitacijski zbor vedno k izviru govora. In iz doživetja ustvarja doživetja.

Že z zahtevo, da mora biti recitiranje dramatično, je upravičeno tudi gibanje zbora. Sam pogled na odrevenel, močan zbor, ki stoji v vojaškem »Pozoru«, je neznosen. Tudi je s tem onemogočeno živo in sproščeno oblikovanje ritma. Čuvstvo reagira najprej v podzavestnem, v telesu, in se šele potem izobliči v besedo. Vsak glas mora biti določen od vsega telesa, od kretenj. Glas in kretnja morata neovirano izhajati iz sproščenih udov.

Gibanje je torej poleg govora bistvena komponenta igranja. Neprecenljiva je vrednost izrežiranega gibanja posameznikov in skupin na

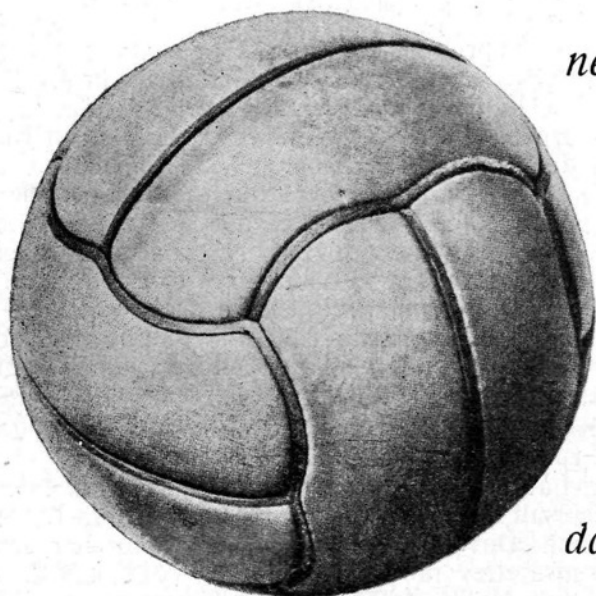
odru. Gibanje ustvarja prostor. Če se skupine zgrinjajo skupaj, se prostor zožuje, če se skupine razmikajo, se razmika tudi prostor. Če nastopajo skupine na zvišanem prostoru ali se samo vzpenjajo, se zvišuje tudi prostor. Troje temeljnih gibanj, desno-levo, spodaj-zgoraj, naprej-nazaj spričuje z ostro jasnostjo dejstvo prostora. Tako so recitacijskemu zboru vse kulise odveč. Ne trpi nobenega patosa, nobenih rekvizitov, nobenega časa dekoracij. Godba, šum, barva kostumov in razsvetljava so le pripomočki druge vrste. Največ učinka daje luč, razsvetljava.

Za močan izraz ima mnogo zmožnosti gibanje skupin. Kompaktna množica sama je zmožna velikih učinkov. Že če nepremično, strnjeno leži ali kleči in se iznenada vzpne, vstane, plane. Ali pa če se zbira k napadu, viharju, ena sama stena teles, ki prodira naprej. Ali če divje beži. V cik-caku. Ali če se nasprotni zbori srečajo in zagozdijo drug v drugega. Ali če se zagozdi nova skupina v prazni prostor dveh nasprotnih skupin. Čim strunnejše izvajanje teh gibanj, tem večji vtis. Na velikih odrih, kjer gojijo recitacijski zbor kot gibalni zbor, kot novo umetnostno obliko, imajo za gibanje zbora strokovnjaka-plesalca. (Na Volksbühni v Berlinu deluje Berthe Trümpy, ki jo podpira Vera Skoronel.) Za preprostejše zборе je potrebno znanje vsaj najbistvenejših gibov in gibanj. Kakorkoli okorelo gimnastiko je vsekdar lahko zrahljati, omehčati in oglate kretnje zaokrožiti. Treba pa je predvsem iskati duševnega izraza telesa. Najpreprostejša vseh kretenj in gibanj, korak, je smatrati za napredovanje, osvojitvev prostora. Plazenje je lenoba ali potrnost ali priprava za skok, prežanje. Skakamo od veselja ali bojazni: osvobodimo se tal. Hoja ni le zadeva nog, marveč premikanje celega telesa. Obup: vzpeti se. Vsedl glavo v tilnik: skrajno zanikavanje, odvreči s sebe nekaj neznosnega. — Čisti ples je smatrati le za komponento: molčeči plesalci.

To so glavna, bistvena vprašanja o gibalnem recitacijskem zboru, kakor jih postavlja in razlaga Karl Vogt v svoji knjigi. Vse to, kakor tudi knjigi dodana režijska knjiga recitacijskega zbora »Vojna«, nam priča, kako visoko se je razvila ta umetnostna oblika na nemških ljudskih odrih in koliko pažnje in študija polagajo vanjo. Karl Vogt je v svoji imenovani knjigi izdelal tudi tehniko govora in fonetike nemškega jezika. Kakor hitro bi pri nas začeli resno gojiti recitacijski zbor kot novo umetnostno obliko in ne le kot pripravno točko za slavnostne prireditve in večere, bi bilo treba tudi za nas prirediti razlago govorne tehnike, fonetike itd., ker je brez nje resno delo nemogoče.

A da zbudimo v naših krogih veselje do recitacijskega zbora in jim kolikor mogoče nazorno razložimo, kako začeti, bomo v prihodnji številki priobčili nekaj odlomkov recitacijsko-zborovske pesnitve s točno režijo, naznačenim poudarkom, z nakazanimi pavzami in tempom, kot primer, kako je recitacijski zbor naštudirati. In za dokaz, da je za začetek sam potrebno le nekaj dobre volje. Uspeh jih bo tiral v delu dalje.

Sport

*ne sme
nikdar
biti
namen
samemu
sebi,
da se*

človeku ne izpremeni glava v žogo!

Talpa:

Novi ruski roman.

Uvod.

Ruski roman si je pridobil že koncem preteklega stoletja po vsej zapadni Evropi najboljši sloves. Dela znamenitih ruskih pisateljev so danes prevedena v vse kulturne jezike in brez pretiravanja lahko rečemo, da čita evropska družba poleg francoskega še zlasti ruski roman. Predvsem velja to za dela Turgenjeva, Dostojevskega, Tolstega in Gorkega, ki jih moramo smatrati za najboljše evropske predvojne romanopisce. Ko so bila njihova prva dela prevedena v zapadnoevropske jezike, se je Evropa začudila. Morala je občudovati brezprimerno brezobzirnost in vztrajnost v iskanju resnice, kot jo očituje Tolstoj, morala se je zgroziti in obenem zamisliti nad globinami človekove duševnosti, kot jih opisuje Dostojevskij. Ako čitaš dela pravkar naštetih pisateljev, te mora zgrabiti silna realitika v opisovanju dogodkov, občudovati moraš ženialne umetniške sposobnosti avtorjev.

In po vojni? Prva leta po revoluciji so prodrle v zapadno Evropo le redke vesti o ruski porevolucijski književnosti. Šele v zadnjem času so začele preplavljati zapadnoevropski knjižni trg množine ruskih romanov, ki so jih spisali doslej docela neznani pisatelji. In Evropa se zopet čudi, kupuje in čita. Dovolj značilno je, da izidejo dela znamenitejših sodobnih ruskih pisateljev po šestih mesecih že v nemškem prevodu. Nemške založbe, kot Malik, Založba za književnost in politiko (Verlag für Literatur und Politik), Nova nemška založba (Neuer deutscher Verlag) itd. tekmujejo med seboj, katera bo vrgla več novih ruskih romanov na knjižni trg.

Zanimanje, ki ga je izkazovala evropska javnost predvojnemu ruskemu romanu, se je za novi ruski roman podvojilo, če ne celo potrojilo. Statistike, ki so jih izdelale nemške javne knjižnice, vedo povedati, da je danes poleg vojnih romanov najbolj priljubljen »sovjetski« roman. Kje tiče vzroki? Ne bomo se dosti motili, če rečemo, da je glavni vzrok velike popularnosti sodobnega ruskega romana v tem, ker se ves svet živo zanima za dogodke in za način življenja v sodobni Rusiji. Kajti v novem ruskem romanu se verno odraža današnja Rusija, njeno življenje, njeni boji, njena stremljenja. Večina ruskih pisateljev nam slika v svojih delih težka in krvava revolucijska leta, dobo takozvanega vojnega komunizma, njemu sledečo dobo nesimpatičnega Nepa (nove ekonomske politike) ter radikalne reforme na vseh poljih javnega in tudi privatnega življenja. Iz njih razbereš, kako živi delavec v tovarni, kako se je v novih razmerah preobrazila vas; novi ruski roman osvetljuje kot žaromet življenje ruskih mest, življenje v moderni družini, v šoli, dečjih domovih, vojski itd.

Ni pa splošno zanimanje za Rusijo edini vzrok razširjenosti novega ruskega romana, temveč moramo iskati vzroke tudi v novih umetniških razodetjih ruskih pisateljev. Deset let je že minilo po revoluciji in prav toliko časa traja v Rusiji literarna revolucija, ki skuša najti novo tehniko in nov način pesniškega oblikovanja. In prav medsebojne borbe raznih struj in naziranj, veliko hrepenenje po ustvaritvi nečesa popolnoma novega, kar bo ustregalo novemu duhu, je ustvarilo umetniška čuda. Današnja ruska književnost je za Evropo resnično razodetje: v jeziku, v

obliki, v vseh pojavih pesniškega izražanja. Evropska besedna umetnost, ki je že popolnoma odrevenela, bo mogla črpati nove življenske sokove edino iz ruske književnosti: le tam se more naučiti nečesa novega. Največjo pažnjo posvečajo sovjetski pisatelji zlasti novi obliki, ki naj bo posoda novega duha in novih nazorov. Tehniko in obliko resno študirajo vsi mladi ruski pisatelji in sicer v pesniških šolah. Marsikateri slovenski pesnikač, ki meni, da je božji izvoljenec in da so njegovi produkti plodovi »intuicije« in »pesniškega navdahnjenja«, bo pri tem zaničljivo skremžil obraz, toda čujmo, kaj pravi o tem »Die literarische Welt« (štev. 2., leto 1919.)! »Vsi pesniki sodobne Rusije so se učili kot ‚Serapijonovi bratje‘ (klub pesnikov) ali pa v Samjatinovi ‚Akademiji pesniške proze‘, v šolah, za katere jih po pravici lahko zavida vsak evropski pesnik. Kar doseže mlad evropski pesnik z intuicijo, tega se je Rus naučil že v pesniški šoli, ki jo zapusti s precejšnjo količino pesniške predizobrazbe; nihče naj ne zasmehuje te predizobrazbe, kajti njen uspeh je, da se danes posrečijo tudi najmlajšemu pesniku dela, ki so po zgradbi, slogu in obliki skoro dovršena.«

Kdor hoče doumeti novi ruski roman docela, njegovo tehniko in duh, ki vlada v njem, mora poznati vsaj v glavnih obrisih nazore sovjetskih pisateljev o pesniškem oblikovanju. V zapadni Evropi vlada idealistično mistični nazor, da so pesniška dela plodovi neke skrivnostne intuicije, nekega skrivnostnega navdahnjenja, ki se razlije nad pesnika in pod čigar vplivom piše; sovjetski pisatelji so popolnoma zavrgli ta mistični nazor, čigar domovina je katoliška zapadna Evropa, ter so se postavili na odločno materialistično stališče, pri čemer se naslanjajo na izsledke znamenitega leningrajskega fiziologa prof. Pavlova. Ta je namreč s številnimi poizkusi dokazal, da je vsak navidezno samostojni in neposredni izraz duševnosti le mehaničen odblesk, le nekaka reakcija na dražilo živcev. Potemtakem je vsak duševni akt le posledica čutnih dražljajev. Zato razlagajo sovjetski pisatelji talent, genialnost, domisleke kot nekaj popolnoma mehničnega. Duševna produkcija, kot n. pr. pisateljevanje ni torej nikak podzavestni, skrivnostni proces človeške duše, marveč je izračunljiv fiziološko mehanični proces.

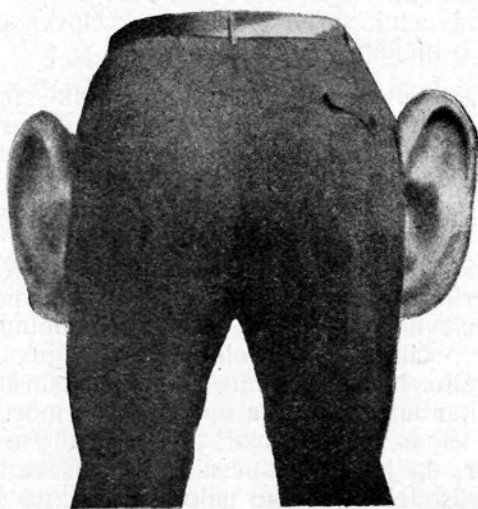
V zapadni Evropi je med meščanskimi pesniki, pisatelji in ostalimi umetniki razširjeno mnenje, da je treba gojiti umetnost radi umetnosti same. Umetnost naj ima življensko upravičenost že v lepoti, v estetičnem užitku, ki ga občuti oni, ki čita pesem ali gleda sliko. Radi tega nazora je izgubila umetnost vsak stik z življenjem; skušala se je dvigniti nad zemljo, a ko je izgubila realna tla pod seboj, je postala brezkrvna. Taka umetnost je izgubila obenem vsak stik z narodom, postala je privilegij nekaterih izbrancev, ki imajo 24 ur dnevno časa za premišljevanje o svoji duševnosti in ki se edini lahko potapljujejo v miselnost, globoke občutke in počutke visokih olimpijcev, ki menijo, da so od boga razsvetljeni z intuicijo. Naj govoričijo pesniki in teoretiki larpurlartizma o vlogi umetnosti, kar hočejo, t a k a umetnost ne more posezati v usodo naroda. Ne danes in ne v bodočnosti! — Moderni ruski pisatelji so odločno zavrgli nazor, da je namen pesništva olepševati življenje; to jim je srednjeveški predsodek. Za svojo nalogo smatrajo, da v delih globoko posezajo v življenje, skušajoč ga preurediti v novem smislu. Neki ruski literarni teoretik je takole označil nalogo in cilj umetnosti: »Umetnost ne prikazuje, temveč oblikuje novo življenje.«

Skoro večina sodobnih ruskih pisateljev si je osvojila načelo, da je nositeljica vsega razvoja in napredka množica, ne pa posamezne osebnosti. Prav to načelo pa je popolnoma preustrojilo njihova književna dela. Predvojna evropska književnost je bila individualistična: pesniki so opevali le svoja osebna čuvstva, pisatelji pa so nam prikazovali v dramah in romanih življenje posameznih oseb. Napisati roman brez glavnih junakov in junakinj, to se je zdelo docela nemogoče. Povojni ruski pisatelji in za njimi proletarski pisatelji vseh narodov so to načelo popolnoma zavrgli: njihovi romani nam opisujejo le življenje in čuvstvovanje množic. Namesto prejšnjih individualističnih pesniških umotvorov zmaguje tudi v Evropi vedno bolj kolektivna umetnost.

Povojna ruska književnost je v silnem razmahu. Zlasti velja to še za roman. Vsakogar mora presenetiti ogromna ruska literarna produkcija in pa dejstvo, da je vstala v Rusiji cela množica pisateljev umetnikov, katerih imena so bila pred vojno popolnoma neznana. Zlasti mnogo pisateljev je iz delavskih vrst.

Po teh uvodnih besedah si hočemo v prihodnjih številkah našega lista ogledati posamezne predstavnike modernega ruskega romana in njih najznamenitejša dela. Oziral se bom samo na ona dela, ki so dosegla res svetovni sloves in ki jih z užitkom čitajo pripadniki vseh narodov in vseh stanov. Pripominjam še, da moja razprava nima nikakih visokih ciljev; njen namen je le, da informira one, ki se zanimajo za sodobno rusko književnost, o njenih vrhovih.

(Dalje prihodnjič.)

Obraz, ki spada v hlače. — Uganite, kako pravimo takim ljudem!

Društveno življenje.

DELAVSKA KULTURNA IN SPORTNA DRUŠTVA V JUGOSLAVIJI.

V beograjskih »Radničkih Novinah« priobčuje Milorad Belič pregled delavskih kulturnih društev v Jugoslaviji. Tako poročilo je hvalevredno, saj do danes za večino društev na jugu mi nismo vedeli. Po njegovem poročilu je stanje v posameznih pokrajinah sledeče:

Srbija.

Najstarejše društvo je »Abrašević«, osnovano 1905. l. v Beogradu. Bavi se predvsem s petjem in dramatiko. Skupine z istim imenom in namenom obstojé še v Nišu, Paraćinu, Kragujevcu, Čačku.

Razen tega je v Beogradu nogometni klub »Borac«, tamburaško društvo »Pobeda« in »centrala za delavsko vzgojo«. Poslednjo so ustanovili 1928. l. z namenom, da združijo v njej vse razne kulturne skupine. Slovenski delavci v Beogradu imajo svoje znano pevsko društvo »Cankar«. V Nišu, Skoplju, Paraćinu in Kragujevcu obstojajo po dva nogometna kluba in dve tamburaški društvi.

Bosna in Hercegovina.

Razen grafičarske kulturno-sportne sekcije »Grafičar« so vsa obstoječa delavska društva te pokrajine včlanjena v »Savezu radničkih kulturnih in sportskih društev za Bosno in Hercegovino«, s katerim goji naša »Svoboda« stalne prijateljske stike. Včlanjena društva so:

V Sarajevu: pevsko društvo »Proleter« s 55—60 člani, »Prijatelj Prirode« s 700 člani, sportni klub »Hajduk« z 260 porpornimi člani, glasbeni zbor »Sloboda« s 60 člani, sportni klubi »Borac« s 50 podpornimi člani, »Jedinstvo« s 60 podpornimi in »Snaga« s 30 podp. člani.

V Banjaluki: »Pelagić« z 52 člani in dramatičnim, nogometnim, pevskim, tamburaškim in prosvetnim odsekom.

V Tuzli: »Sloboda« s 30 člani in tamburaškim ter dramatičnim odsekom.

V Varešu: »Jedinstvo« s 50 člani in godbenim odsekom; sportni klub »Mein« s pevskim, dramatičnim, tamburaškim talac« s 40 podp. člani.

V Zenici: sportni klub »Snaga« s 25 podpornimi člani. Tamburaški in dramatični odsek ima podružnica rudarske strokovne zveze.

V Travniku: sportni klub »Plamen« s 40 podpornimi člani.

V Derventi: »Sloboda« s tamburaškim, prosvetnim in dramatičnim odsekom.

V Kaknju: »Sretno« s 40 člani in s prosvetnim, tamburaškim ter dramatičnim odsekom. Sportni klub »Rudar« z 20 podpornimi člani.

V Jajcu: Sportni klub »Borac« s 50 podpornimi člani. Delavska čitalnica »Snaga« s 30 člani.

Vojvodina.

V Vojvodini je šest delavskih sportnih klubov, dve »Svobodi« v Novem Sadu in Kneževcu (pevci, dramati.), nemški del. pevski društvi »Vorwärts« in »Froh-sinn« v Vršču in »Abrašević« v Subotici. — V zadnjem času se ustanavlja v štirih krajih podružnice naše »Svobode«.

Hrvatska in Slavonija.

V Zagrebu so sledeča društva: grafično pevsko društvo »Sloga«, pevsko društvo »Jednakost«, sportni klub »Grafičar«, sportni klub »Amater«, »Prijatelj Prirode«, tamburaški pev. zbor »Bratstvo«, kovinarski tambur. zbor »Oganj«, mandolinistični klub »Nada«. — V Varaždinu: »Sloboda«, ki je zadnje čase v stiku z nami. V Vinkovcih: sportni klub »Sloga« in pevsko društvo »Napredak«. V Bjelovaru: pevsko društvo »Proleter«. Na Sušaku del. izobr. društvo »Primorje«. V Brodu na Savi sportni klub »Jedinstvo« in po eno društvo v Osijeku in Požegi.

Iz tega pregleda vidimo, da Slovenija s svojo »Svobodo« daleč prednjači delavskemu kulturnemu gibanju v vseh drugih pokrajinah Jugoslavije. Izven Bosne in Hercegovine vsa našeta društva životarijo sama zase brez vsake medsebojne zveze. Nimajo svojega lista, svoje centrale, nimajo telovadnega gibanja, s splošno marksistično izobrazbo se ne pečajo. Književna »Cankarjeva družba« v Sloveniji je edina ustanova za organizirano izdajanje knjig za delavstvo v Jugoslaviji. Knjižnici Delavske zbornice v Ljubljani in Mariboru nimata tovarišic niti v mnogo večjem Beogradu in drugih mestih. Bosna in Hercegovina nam je najbližja; z njo vzdržujemo stalne prijateljske stike. Druge pokrajine bi morale organizirati del. kulturne zveze če ne po našem vzgledu, pa vsaj po vzgledu Bosne in Hercegovine.

Mnogo raznih lokalnih društev nosi ime »Svoboda«. Ali bi ne bilo najboljšo, da bi imeli po vsej Jugoslaviji federalistično urejeno zvezo »Svoboda«, da bi ves kulturni pokret delavstva nosil eno ime, kakor ga nosi n. pr. »Sokol«? Priznavamo, da ime ni poglobitna stvar. Brez dvoma si pa morajo Hrvatska, Srbija, Vojvodina ustvariti primeren organizacijski sistem.

V tem oziru bi se morala zganiti Združena Delavska Strokovna Zveza Jugoslavije (URSSJ) v južnih pokrajinah, ker to je splošna zveza za pokrajine s podružnicami v vseh glavnih krajih. Dobro bi bilo za Strokovno zvezo samo, če bi posvetila nekaj ur razmišljanju o enotni organizaciji delavskega kulturnega gibanja.

»Radničke Novine« so nam dale pregled društev. Morda bi povedale tudi kako mnenje o vsem tem?

Kultura proletarskih prireditiv.

I.

»Proletarske prireditve«? Torej prireditve proletarcev? Koga naj štejejo sem? Delavce!? Saj tvorijo enotno socialno plast. Ali tvorijo tudi duhovno enoto? Ali naj štejejo vse skupaj: proletarce, ki pojejo v cerkvenem zboru in člane pevskega zbora »Svobode«, naše telovadce in »Sokole« ter »Orle«, organizirane in neorganizirane?

Vseh teh menda ne smemo smatrati za proletarske enote. Naše število se je torej že zelo zmanjšalo. Ali naj štejejo v enoto vse člane »Svobode« in Strokovne komisije: onega »starega, preizkušnega« člana, ki je izstopil iz organizacije, ker se je skregal z ženo nekega drugega člana in onega, ki ve, da gre gibanje preko osebnosti? Ne. Za kulturo proletarskih prireditiv morejo skrbeti le ljudje s trdnim svetovnim nazorom.

In kako naj kultiviramo naše prireditve? In katere? Silvestrov večer, božič, koncerte, gledališke prireditve, ples, klavne dneve, krste, poroke in pogrebe, sportne tekme, zborovanja? In kje naj začnemo?

II.

Naše delavske organizacije so doslej večinoma prirejale veselice. Kako vplivajo te? Kaj govorimo drugi dan o njih?

»Luštno« je bilo. Samo klobase niso bile dobre. In mnogo ljudi je bilo: dvajset sodčkov piva je šlo. Šele ob treh zjutraj so šli zadnji domov. In kako je bil Janez N. pijan! In blagajnik se je napil, pa nekaj ne »štima« pri denarju.«

Koliko moralne koristi imamo od take proletarske veselice?

Naše podružnice so uprizorile že tudi lepe igre, koncerte, telovadne nastope. Toda prepogosto so tudi take prireditve le uvod v pravi program: pijančevanja in plesa.

Vsakdo bo priznal, da je potrebno kultivirati naše prireditve. In za to je poklicana »Svoboda«.

III.

Sedaj naj preneham z zabavljanjem! Treba nekaj boljšega nasvetovati in sicer nekaj takega, kar bomo zmogli v naših skromnih razmerah. Naj poskusim!

Vsaki prireditvi je treba dati neki smisel!

Učimo se v tem od cerkve! Ta ima veliko noč, božič itd. Vsak praznik praznuje tako, da se verniki poglobé v tem ali onem oziru.

Proletariat ima svoje praznike. In zlasti v krajih, kjer je polno organizacij in društev je eden praznik popolnoma podoben drugemu. Na primer Maribor! Pri vseh »akademijah« nastopijo vsa društva. »Naj se vsakdo izkaže« — tako je parola. In v znamenju te parole dobimo potem pisan program brez vsakega enotnega smisla. Navduševalnemu govoru sledi sto let stara nemška narodna pesem o veseli točjakji, tej lep nastop dece, nato kaka imenitna koračnica itd. To ne vzgaja. Za vsako »akademijo« ali slavnost je treba določiti najprej njen namen, nato pozvati društva, da naštudirajo določeno stvar: pevci, telovadci, godbeniki, otroci, deklamatorji — vsak in vsi morajo s svojim nastopom vtisniti večeru poseben smisel.

Načelo: ljudem čim več pokazati! — je napačno. Boljši je eno uro trajajoči program z gotovim vzgojnim namenom nego šest ur trajajoči cirkus.

Sposed naj bo kratek in miselno enoten!

Vodilni glavni odbor mora voditi in ne posamezna društva! Režiser deli vloge, ne igravci! Ohranite pregled in smisel pred očmi! In mislite na to, da imajo ljudje vsake dobre stvari tudi kmalu dovolj! Ljudje naj se ne vračajo s prireditve s pritožbo: »Malo predolgo je trpelo«, temveč poskrbite za to, da bodo rekli: »Prehitro je minulo.«

Ono, kar se predvaja, mora biti dobro in brezhibno.

To je sicer samo po sebi razumljivo. Toda v praksi se baš nad tem največ greši. Nastopijo telovadci, ki hkrati z izvajanjem vaje štejejo: eden, dva... in so veseli, ko pride končno 31, 32 — brez velikih napak; zapojejo pevci in ob zaključku se oddahnejo: »saj je šlo«; nekdo deklamira, desetkrat se poslušalci ustrašimo, »sedaj-le se mu bo ustavilo«, no pa deklamator le brez večjih nesreč konča. Le priznajte, da je tako! V opravičilo vsemu se navaja: Za delavce je bilo že dobro. Prav zato, ker smo proletarci, moramo bolje predvajati nego drugi! Ne vadijte mnogih stvari, temveč malo, pa to dobro!

Malenkosti.

Proč z mizami — sklenjene vrste stolov! Med programom naj pitje in kajenje izostane. Po prireditvi lahko ostanemo v prijetni družbi, da se pogovorimo o tem, kar smo videli in čuli.

Točno začeti! Kratki odmori! Program izdati v okusni obliki!

*

Po svetu.**Igra množic v Leipzigu.**

Nemški mesečnik za izobrazbo delavstva »Kulturwille« poroča v svoji zadnji številki:

»Pri slavnosti strokovnih organizacij v Leipzigu so pozno zvečer, pri popolni temi, na prostem uprizorili poldrugo uro trajajočo igro »Prometej, zgodba o zaslužnjenu in osvobojenju človeštva«. Igro je spisal, naštudiral in režiral Otto Zimmermann. Izvajali so jo recitacijski in gibalni zbori leipziškega delavstva.

Prireditev je stala 10.000 M (okrog 140.000 Din!) Za to igro pridobljeni kostumi in drug material so seveda na razpolago tudi za kasnejše prireditve tudi drugih del in v drugih krajih. Krajevni odbor splošne nemške strokovne zveze težko primerno pohvalimo za njegov pogum. Smelost je bila velika že z ozirom na slabe srednjenemške vremenske razmere. Tem lepše je bilo zadoščenje. Tako novo podjetje je moralo kljub temu pričakovati mnogo kritike. Toda neodvisno od tega, v koliko je uspelo Zimmermannovo delo, kaže taka podjetnost, kakršno so pokazale tu strokovne organizacije, edino pot, kako naj pridemo do kulture proletarskih slavnosti: s praktičnimi izkušnjami, z večkratnimi preskušnjami, uspehi in neuspehi. Pomembnega ne ustvarjamo na papirju, temveč pri takih slavnostih, kakor je bila ta na lindenauskem sportnem igrišču:

Velika elipsa tekalne poti. V sredini prostor za dohod množic. Nasproti tribuni oder s stopnicami, nad njim orjaška filmska stena. V ozadju temna drevesa proti horizontu. Nasproti gledavcem še štiri manjša filmska platna, na katera se je tudi proiciralo filmske komade. V ospredju godbeniki in vrsta reflektorjev. Spredaj, na tribunah in pred njimi desetisoč gledavcev-delavcev. Na odru, ki je bil kombiniran naravno in umetniško, smo videli — v surovih potezah označeno — približno sledeče:

Prometej ugrabi bogovom luč, jo prinese ljudem, zakar ga jezni bogovi pri-

Naj bo dovolj! Vem, da to še ni popolna kultura proletarskih slavnosti. Toda višjih nalog si ne moremo postaviti vse dotlej, dokler ne izvršimo te! Premislite, poskusite! In poročajte listu! Saj je naš list za to, da pospešuje proletarsko kulturo na vseh poljih.

— — —

klenejo na skalo. Zlato je napačna luč, ki odslej mami ljudi. Kdor si pridobi denarja, ta ima moč, in kdor ima moč, pride do zlata. Zato nekaj mogočnejšev oropa druge. Nato je sledila pantomima o sužnosti starih Egipčanov in film o propadajočih Rimljanih Neronove dobe. Vera postane pomožno sredstvo mogočnejšev, cerkev je na strani nasilnikov in ne strani zatiranih. Človeške žrtve, prireditve v svetiščih, udušene vstaje sužnjev. Napisi na filmskem platnu pojasnjujejo in podčrtavajo smisel plesov in tihe igre. Srednjeveško sežiganje čarovnic, sijajni filmski prizori o devici orleanski, kmečkih vstajah. Tretji del je kazal našo dobo. Še vedno je Prometej priklenjen na skalo, Kristus razpet na križu, ljudstvo pa neodrešeno. Vojna in kar ji je sledilo... Nato se združi proletariat. Prometejev ogenj se razdeli med vse — mladina dvigne in nosi goreče baklje bodočega človeštva. —

Ta končni prizor je bil največjačnejši. Valujoče množice, osvetljene po stotinah bakelj, ogromne spremljajoče sence, zvoki delavske pesmi — to je spontano učinkovalo, to bo ostalo v spominu vseh...

— Vsa prireditev je pokazala pravilnost kombinacije recitacijskega, gibalnega in pevskega zbora, plesa in pantomime, filma v vseh oblikah.

Menda bo opis te prireditve nazorno pokazal nam smisel delavskega kulturnega gibanja, potrebo najtesnejšega sodelovanja vseh kulturnih panog in sodelovanja vseh kulturnih panog in sodelovanja celotnega kulturnega gibanja z ostalim delavskim gibanjem. Mi tako kolosalnih prireditev ne moremo uprizarjati. Zmogli bi pa slične prireditve v manjšem obsegu. Kdo bo za prvi vzgled?!

Muzikalne skladbe za delavske prireditve.

Nemška delavska kulturna zveza je določila razpis nagrad za najboljše kompozicije, primerne za delavske slavnosti. Predloženih je bilo 82 kompozicij. Kot najboljšo je komisija priznala simfonijo

»Kovačnica« Hermanna Wunscha. Nadalje je komisija priporočila »9. november« Bertholda Goldschmidta, »Rim 1928« Karla Pilneya.

Mednarodni praznik delavskih mandolinistov.

V Leipzigu so se zbrali delavski mandolinisti iz Nemčije, Avstrije, Holandske in Švice na svojo prvo mednarodno slavnost. Ob tej priliki so ustanovili »zvenečo internacionalo«. Nemški delavski kulturni mesečnik »Kulturwille« pripominja k temu: »Menimo, da ni bilo treba posebej ustanavljati internacionalne s tako zvanečim imenom — kajti med delavstvom imamo gotovo prav toliko goslačev in tamburašev in ne bi želeli, da tudi ti ustanove svoje specialne internacionalne. Mislimo, da mandolinisti precejnujejo pomen svojega inštrumenta.«

9. svetovni kongres delavskih esperantistov.

O tem poročča »Kulturwille« sledeče: »9. svetovni kongres delavskih esperantistov, o katerega pomembnem kulturnem delu ne moremo tu podrobneje poročati, se je zaključil s prijateljskim večerom leipziškega delavstva in udeležencev kongresa. Po pestri zabavi za oči in ušesa, po dobrih filmih o proletarskih slavnostih, je predvajal gibalni zbor leipziške mladine plesno igro »Pjsani čevlji« po pravljicnem motivu Andersena, preurejeno po Ottu Zimmermannu, z godbo Hermana Hevera za sedem trobentačev in bobne. Na to igro opozarjamo.«

Premijera v jetnišnici.

»Kulturwille« poročča:

V jetnišnici Straubing, ki je na glasu kot moderna človeška kaznilnica, so uprizorili igro o jetnikih. Igro so jetniki sami spisali, komponirali in inscenerali. Glavni pisec je obsojen radi roparskega umora in sedi že petnajst let v ječi. Igra se imenuje »Nazaj na pravo pot« in obravnava težkoče odpuščenega kaznjenca. Igrajo jo kot agitacijsko prireditev za skrbstvo jetnikov.

»Prijatelj otrok.«

Katoliško-orientirani »Slovenec« se v svoji številki z dne 4. 9. 1929 peča z nedavnim kongresom nemških katoličanov v Freiburgu. Pri tem poročča sledeče:

»Večja opasnost, kot od državnega šolstva, preti nemški katoliški mladini od »Prijateljev otrok« (Kinderfreunde), mogočne socialistične mladinske organizacije, ki se je ustanovila šele po vojni, a šteje že nad 2500 skupin z nad 100.000 otročjega članstva. Gibanje se je prav za prav

pričelo v Avstriji že leta 1908., kjer šteje danes 67.000 članstva. Cilj organizacije je vzgojiti mlade ljudi za popolne brezverce; taktka: odtujiti jih staršem, ki so morda še verni in navdihniti jih z materialističnimi nazori. »Prijatelj otrok« zato delajo z njimi izlete, potovanja, taborjenja. Samo letos v počitnicah v šest velikih taboriščih, tako zvanih »otroških republikah« preživlja počitnice nad 8000 otrok. Dečki in deklice do 14. leta stanujejo in spe skupaj v kopalnih oblekah v šotorih. Nič manj kot 7—8000 mladih socialistov se posveča »vzgoji« te nove mladine. Strankini člani prispevajo v poseben fond za vzdrževanje »otroških republik«. Otrok ostane pod socialističnim »varstvom« 4—6 tednov, za kar je treba staršem plačati le malenkost 5—10 mark!

Proti temu jako opasnemu gibanju so katoličani že pred nekim časom ustanovili protiorganizacijo »Otroški blagor« (Kinderwohl). Freiburg, 4. 9. 1929.

Otroška republika.

Pod tem naslovom poročča »Slovenec« z dne 12. 9. 1929 sledeče:

»Nemški socialni demokratje so osnovali na otoku Namedy sredi reke Rena rdečo otroško republiko. »Katholische Kirchenzeitung« opisuje to republiko takole:

»Dva tisoč delavskih otrok je preteklo leto postavilo v okolici mesta Kizla šotore in ustanovilo prvo otroško republiko. Izdali so veliko knjigo, na kateri se z ovitka smeje zdrav deček in vabi v otroško državo. Knjigo so sestavili otroci sami. Na prvi strani je naslikan tekoč brzovlak, nabasan z otroci, ki vihtijo veliko rdečo zastavo z napisom: »Starše smo pustili doma in naj vrag vzame njihove skrbi.« Potem poročča knjiga, kako so otroke sprejeli: »Mi rdeči sokoliči smo delavski otroci. Ko letimo mimo tovarn in pojemo bojne pesmi, prihajajo delavci iz njih in nam veselo migajo, ker nas že poznajo. Mi pa jim kličemo: Prijateljstvo!«

Ko pridejo na mesto, postavijo šotore in pripravijo ležišča. Sredi tega zaplapolata velika rdeča zastava. Tam se vršijo tudi velika zborovanja in shodi zaupnikov. Vsaka skupina šotorov ima glavarja dečka ali deklico, vsako šotorsko mesto vlada otrok-župan, nad vso republiko pa je predsednik, tudi deček. Vse izvolijo otroci sami, volivni boj se vrši kot med odraslimi, z volivnimi shodi, letaki, tajnim glasovanjem. Razen tega poslujejo otroška sodišča. Mevzasti fantiči, ki je pisal domov, pride pred sodišče. Obsodijo ga, da mora v drugem pismu popraviti vse neresnične in pretirane podatke. Čez noč postavijo straže. Te skrbijo za red in mir ter za branjujejo kajenje vsem, tudi odraslim,

pa naj bodo gostje ali pomočniki taborišča. Rano zatrobi rog. Vsi pokonci! Umi-jejo se in počesejo, potem nastopijo v kopalnih oblekah k telovadbi. Kisilo jim v velikanskih kotlih kuhajo odrasli poma-gači.

V knjigi so tudi ostri napadi na »nasprotnike republike«: slika kmetiča, ki želi dati republiko v najem kos zemljišča, pa se zgraža, da med dečki in deklicami ni potegnjena ograja iz bodeče žice. Po-tem slika katoliškega duhovnika, ki otrokom v sosednji vasi prepoveduje obiskati republiko. — Obnašanje otrok med sabo je zelo prosto in prisrčno. Sramežljivosti

ni, dečki in deklice spe pod istim šotorom in skupaj telovadijo...

Preden sodimo o tej otroški republiki, pogledjmo na celoto. Odkod ta nova vzgo-ja? Iz nazorov socialne demokracije, ki so brezverski. Otroška republika je velik poskus vzgojiti iz delavskih otrok moderne pogane. Toda bilo bi smešno, le napadati to novo vzgojo in se ob njej zgražati. Treba je tudi priznati, kar je v tem do-brega in to porabiti. V otroški republiki se izživlja otroško stremljenje po večji samostojnosti. Delavski otrok najde v njej naravo, goro, reko, solnce. Zato tudi ti uspehi.«

Knjige in knjižnice.

Za izvorno slovensko delavsko litera-turo. — Glavni odbor ameriške slovenske narodne podporne jednote je v svrhu ustvaritve, oziroma napredka slovenskega delavskega leposlovja razpisal s spodaj navedenim kontestom več nagrad za naj-boljša dela. To iniciativo najtopleje pozdravljamo. »Svoboda« ima v svojih vr-stah književnike, ki se bodo, kakor upa-mo, z uspehom odzvali temu pozivu. To-zadevni sklep SNPJ se glasi sledeče:

Glavni odbor Slovenske narodne pod-porne jednote, zavedajoč se poleg drugih tudi kulturne naloge naše organizacije, je na svoji seji dne 25. julija t. l. sklenil, da se razpiše literarni kontest z namenom, da si naše glasilo Prosveta nabavi več do-brih slovenskih izvernih povesti za svoje čitatelje in da s to akcijo vzpodbudi naše delavske talente v Ameriki — v prvi vr-sti med člani SNPJ — kakor v stari do-movini k čim plodovitejšemu stvarjanju delavske literature in s tem k obogatitju proletarske kulture. V svrhu tega kontesta je gl. odbor dovolil vsoto tisoč dolarjev (dol. 1000.—) iz sklada tiskarne SNPJ, ki se izplača v gotovini kot honorarji po za-ključku kontesta za najboljše dela, ki jih prispevajo kontestantje.

Pogoji kontesta.

Kontesta se lahko udeleži vsak slo-venski pisatelj in pisateljica v Ameriki (člani uredniškega štaba Prosvete so iz-zvzeti) in stari domovini ali kjerkoli živi, ako sprejme sledeče pogoje:

1. Vsako delo mora biti strogo izvorno, ki še ni bilo nikjer niti deloma objavljeno. Prispevana dela, ki bodo količkaj dišala po prevodu ali »plankanju«, ne pridejo niti malo v poštev in avtorjev trud bo zaman.

2. Vsi spisi kontestantov morajo biti dovršeni, to je brez večjih slovniških in stilističnih napak. Rokopisi, katere je tre-ba popravljati, razen kake malenkosti, ne bodo sprejeti.

3. Vsako delo mora biti spisano v stro-go svobodomiselnem duhu in z osnovno idejo v pravcu socialnega napredka.

4. Vsi rokopisi naj bodo, če je le mo-goče, tipkani na stroju in sicer le na eni strani pole ter z dvojnimi presledkom (dou-ble space) med vrstami; vendar pa ne bodo od kontesta izključena dela s pe-resom, če bodo lahko čitljiva in spisana samo na eni strani pole.

5. Vsakdo, ki se udeleži kontesta, naj pošlje poleg rokopisa tudi kuverto s svo-jim naslovom in z nalepljenimi poštnimi znamkami, oziroma naj založi poštnino, da se mu delo vrne, ako ne bo sprejeto. Dru-gače ne bo rokopis vrnjen

6. Vsako sprejeto in honorirano delo kontestanta postane izključna last SNPJ in tekmovalac nima potem več nobenih tir-jatev.

7. Sodnik o tekmujočih spisih bo ured-ništvo Prosvete.

8. Vsak pisatelj, ki se hoče udeležiti kontesta, naj se takoj prijavi pisмено uredništvu Prosvete.

9. Vsak pisatelj sme tekmovati samo z enim delom.

10. Kontest traja sedem mesecev in pol, in sicer od 15. avgusta 1929 do 31. marca 1930. Na rokopise, ki pridejo kasneje, se ne bomo več ozirali. Imena zmagovalcev bodo naznanjena in nagrade izplačane po 31. marcu 1930.

Nagrade.

1. **Tristo dolarjev** za najboljši socialen roman iz življenja slovenskih delavcev v Ameriki. Obsegati mora najmanj 75.000 besed.

2. **Dvesto dolarjev** za najboljšo povest iz slovenskega delavskega življenja. Dejanje se lahko vrši deloma v starem kraju in deloma v Ameriki. Najmanj 50.000 besed.

3. **Sto dolarjev** za najboljšo socialno novelo. Milje je lahko v Ameriki ali stari domovini. Najmanj 30.000 besed.

4. **Sto dolarjev** za najboljšo povest, ki živo naslika boje za obstanek v človeških nižinah tu ali v stari domovini. Najmanj 25.000 besed.

5. **Šest nagrad po petdeset dolarjev** za najboljše krajeve povesti iz sedanjega življenja — lahko je vmes tudi fantazija iz bodočnosti na znanstveni podlagi — v Ameriki ali stari domovini in imajo najmanj po 10.000 besed.

Zgodovina delavskega gibanja na Hrvatskem. — Kdor se zanima za to — in vsakdo bi moral vsaj približno poznati delavsko gibanje v sosedni pokrajini — naj čita knjigo Vitomira Korača, *Povijest radničkog pokreta u Hrvatskoj i Slavoniji*, izišlo v založbi zagrebške Delavske zbornice na 292 straneh velikega formata in opremljeno z mnogo slikami.

»Nova Literatura«, Beograd je posvetila eno številko slovenski književnosti. Toda razen Seliškarja si ni izbrala dobrih poročevalcev. Zato srbski čitalec iz tega ne bo mogel dobiti pravilne slike slovenske književnosti — tudi socialne ne. Kot prijatelji »Nove Literature« to obžalujemo. Gotovo pa bo na poročevalcih več krivde; saj je uredništvo samo s svojo opombo izrazilo dvom v vernost vseh poročil.

Knjige »Cankarjeve družbe« dobé naročniki že ta mesec in sicer bogato ilustriran koledar, *Cerkvenikovo* socialno povest »**Daj nam danes naš vsakdanji kruh**«, *J. Londonov*, »**Mož z brazgotino**« v lepem prevodu pesnika s. Seliškarja, *Dr. Dragotina Lončarja* razpravo »**Kako je nastalo**

moderno delavstvo in njegovo gibanje« in *Filipa Uratnika* aktualno študijo o **izseljeniskem problemu v Sloveniji**. Vsebinska vsebina vseh knjig bo vse razveselila in — presenetila zlasti one, ki so doslej molčali o »Cankarjevi družbi«, v dobrem upanju, da se da včasih ubiti dobro stvar, če se o njej molči. No, to pot so se zmotili. Vsak delovni človek bo priznal, da so to prave knjige za njega. Tudi zunanja oprema knjig je mnogo boljša in lepša nego n. pr. oprema dosedanjih izdaj Mohorjeve in Vodnikove družbe. In to kljub temu, da imajo druge založniške družbe več denarnih sredstev.

Marsikdo je na tihem dvomil, ali bo »Cankarjeva družba« dosegla toliko število članov, da bo lahko izdala obljubljene štiri knjige. Te knjige bodo vse rešile vsakega takega dvoma. S sodelovanjem zaupnikov kulturnih, strokovnih in združnih delavskih organizacij, je »Cankarjeva družba« že v prvem letu zbrala večje število članov, nego so to pričakovali sami njeni ustanovitelji. Slovenija je najmanjši del Jugoslavije. Toda po delu in uspehih svojega dela so delavske organizacije v Sloveniji na prvem mestu. Če primerjamo število prebivalstva in število naklade knjig, se v pogledu »Cankarjeve družbe« lahko ponosno merimo tudi z nemškim delavstvom.

Sedaj, ko je začetek premagan, ko bodo v stanovanja najzavednejših delavcev prišle knjige »Cankarjeve družbe«, bo mnogo lažje pridobivati nove člane. Vsak letošnji član »Cankarjeve družbe« bo lahko pridobil najmanj dva nova. Na to delo je treba iti **takoj že v mesecu oktobru**. In delo mora biti uspešno, ker so lepe in dobre te knjige in ker za prihodnje leto obeta »Cankarjeva družba« še lepše, med drugimi izvirni Lovro Kuharjev vojni roman »**Doberdob**«.

Francé Bevk, Muka gospe Vere, založba »Luč«, Trst. Ta povest, ki je izhajala l. 1925 v »Dom in Svetu«, je izšla sedaj kot knjiga. Pisatelj obravnava ljubosumnost žene. V veliki stanovanjski hiši ženske rade premelevajo resnične in neresnične grehe stanovalcev. Gospa Vera sliši некоč slučajno pri oknu odlomek pogovora dveh žensk o njenem možu. Te besede jo glodajo, grizejo, navdajo v ljubosumnostjo. Mož v resnici ni prav nič kriv. Toda lažnjive besede so močnejše nego resnica. Lažnjivo obrekovanje dveh ženskih klepetulj, enkrat izrečeno, uniči zakonsko srečo gospe Vere in njenega moža in dovede ženo končno do tega, da umori moža in se sama obesi. Način pripovedovanja je zanimiv. Oba spola bosta lahko s pridom čitala knjigo.

Tone Seliškar, Rudi.

Tone Seliškar je med našim proletarijatom že znano ime. Ko je nastopil leta 1923. s pesniško zbirko »Trbovlje«, tedaj smo čutili vsi, da nam govori iz nje človek, ki je popolnoma naš, pesnik, ki se je potopil v množice proletarijata, da jih kliče v boj in da se sam bori z njimi. Letos nas je presenetil z »Rudijem«, prvo res moderno mladinsko povestjo.

Slovenska mladinska književnost je zelo revna. Če izvzamemo krepke Levstikove pesmi za otroke in vedre Župančičeve zbirke, tedaj nam ostane sama — makulatura. Pa tudi te zbirke so bile produkt svoje dobe in ne ustrezajo več zahtevam, ki jih stavi moderni otrok. Seliškar, ki ga je prevzela socialna ideja vsega, je tudi vmladinskem slovstvu prelomil z dosedanjo pesniško tradicijo. Z »Rudijem« nam je podaril delo, ki ni namenjeno samo razvajanemu meščanskemu, temveč pred vsem proletarskemu otroku. Dočim bo videl slednji v njem sliko svojega težkega življenja in veren odraz svojih sanj, bo v meščanskem otroku rušilo predsodke, ki sta jih meščanska vzgoja naplavila v njegovo duševnost. Sprav tolikim zanimanjem pa bo prečital »Rudija« tudi vsak odrasli.

Seliškarjev »Rudi« pomeni tako v snovnem kot tudi v idejnem oziru popoln preobrat v slovenski mladinski književnosti. Dočim so dosedanji pesniki in pisatelji, ki so pisali za otroke, zajemali motive večinoma iz narodnih pravlje ali pa so opisovali neki umišljeni svet, v katerem cveto same rožice, zgrabi Seliškar s celo roko v sodobno življenje. Iz njegove knjižice diha moderna doba, iz nje čujemo bobnenje strojev. Pisatelj poeplje otroka v ladjin trebuh, seznanja ga na kratko z njenimi stroji in z življenjem v modernih industrijskih delavnicah. Prav tu bo najbolj zazvenela duša onega otroka, ki je že zdavnaj zavrgel staromodne igrače in ki se zanima za vse one pridobitve moderne tehnike, ki jih vidi dnevno okrog sebe.

Idejno je »Rudi« slavospev onemu ročnemu delu, ki ga še danes zaničujejo puhloglavci, ki pa je vendar ustvarilo vso kulturo in civilizacijo. V dobi, ko vse sili v slabo plačane uradniške službe, bo Seliškarjeva knjižica vsaj deloma odprla nekaterim otrokom oči. In ker je »Rudi« slavospev delu, zato proslavlja tudi njega izvrševalca, delavca, ki je ustvaril z rokami vse dobrine sveta, in pa Ameriko, deželo, ki ne upošteva izpričeval, pač pa spretnost in pridnost. — S par potezami nam oriše pisatelj tudi sodobne socialne probleme. Nositelja proletarske zavesti sta Rudijev oče in kovač Urh, ki tako-le pove poslavljajočemu se mlademu prijatelju: »To ti še povem, preden greš: Revež si, izgnanec, kakor smo vsi, ki nič nimamo! Še marsikatero grenko boš pogoltnil. Takrat stisni zobe in molči! Tako je namreč sedaj na svetu. Preslab si, da bi ugriznil! Vedno pa misli tudi na to, da bo tudi nam zasijalo sonce pravice!«

Res je: Seliškar ne vzgaja v tem svojem delu otroka h kolektivizmu. To je edina napaka, ki bi se mu dala očitati. Pač pa skuša vcepiti proletarskemu otroku samozavest in pa mobilnost — lastnosti, ki naj uničita slovensko zaostalost vsaj v delavski deci. In še nekaj je treba posebej poudariti! Dosedanji »napredni« pisatelji mladiških del so hinavsko vpletali vanje boga in molitev, brez katerih »pridni in dobri« otrok po njih mnenju ne more eksistirati. Seliškar je to hinavsko tradicijo vrgel v staro šaro.

Vsebina povesti je enostavna. Pisatelj nam pripoveduje, kako je živel mladi Rudi pri svoji proletarski materi v Trbovljah, na vasi, spremljamo ga na ladji v Ameriko, kamor gre iskat svojega očeta borca in končno doživimo njegovo zmago v tovarni za avtomobile. Dogodki se vrste brzo — kot v filmu, Dikcija povesti je naravna, polna lepih primerov.

Končno še to-le: **Dolžnost vsakega proletarskega očeta, ki je res zaveden pristaša svojega stanu, je, da kupi svojemu otroku »Rudija«.** Naroča se pri Mladinski matici, Ljubljana, Učiteljska tiskarna. — Talpa.

Dramatična podzveza.

Erwin Piscator:

Proletarski teater.

Marca 1929 sem s svojim prijateljem Hermannom Schüllerjem ustanovil »proletarski teater«. Tu ni šlo za gledališče, ki naj proletarцем posreduje umetnost, temveč za zavestno propagando, ni šlo za gledališče za proletariat, temveč za proletarsko gledališče. V tem se je naš oder ločil ne le od »ljudskega odra«, temveč razlikoval se je bistveno tudi od proletarskih gledališč Martina in Goldschmidta. Besedo »umetnost« smo radikalno pregnali iz našega programa, naše »igre« so bili oklici, s katerimi posegamo v aktualne dogodke, s katerimi smo hoteli »uganjati politiko«. Moj program se je glasil:

»Vodstvo proletarskega teatra mora stremeti po: priprostosti v izrazu in sestavi, učinku na občutenje delavskega občinstva, podreditvi vsakega umetniškega namena poudarku in propagandi proletarske stvari.

Proletarski teater hoče služiti delavskemu gibanju. Iz srede delavcev izvoljeni odbor naj bo porok za uredničenje kulturnih in propagandističnih nalog.

Vedno ne bo mogoče na prvo mesto postaviti pisateljev namen. Nasprotno: kakor hitro bosta občinstvo in teater s svojim sodelovanjem dobila skupno voljo do nove kulture, bo lahko skoro vsaka meščanska igra služila temu, da okrepi proletarsko misel in da poglobi vpogled v zgodovinske nujnosti. Temu namenu bo igra služila, četudi se bo v njej izražalo jasno in očitno individualistično načelo. Take igre bomo uprizarjali s primernim uvodnim predavanjem, da onemogočimo nesporazume in napačen uč-

nek. Ponekod igre lahko tudi spremenimo s črtanji, poudarki nekaterih mest, s stavimo v službo kolektivni stvari in vso giranje kolektivne misli.

Slog, ki naj ga obvladajo tako igravci kakor pisatelj in režiser, mora biti popolnoma stvarne narave. S tem so v naprej izločeni vsi novo-romantični, ekspresionistični in podobni slogi ter problemi, ki izvirajo iz individualno - anarhistične potrebe meščanskih umetnikov.

Naravno ne smemo zamuditi uporabe novih tehničnih in stilističnih možnosti zadnjih umetniških dob, v kolikor z njimi služimo omenjenim ciljem in ne kakemu »umetniško-revolucionarnemu stilističnemu samonamenu. V vseh vprašanih sloga mora biti vedno merodajno vprašanje: ali bo veliki krog proletarskih poslušavcev imel od tega kako korist? ali se bo dolgočasil ali ga bodo meščanske ideje zmešale in okužile? Proletarska umetnost se more poroditi le iz duha zavednega delavstva. Ona bo delo značaja, ki ga bo oblikovalo skupno delo, nesebičen boj in cilja zavedajoča se volja množic. Nagon delavcev po samoohranitvi narekuje, da se osvobodijo umetniško in kulturno v isti meri kakor politično in gospodarsko.

... Ta izvleček smo priobčili iz knjige svetovnoznanega berlinskega režiserja Piscatorja »Politični teater«. K tej knjigi se še povrnemo. Knjiga je izšla v založbi Adalbert Schultz, Berlin in obsega preko 300 strani s številnimi slikami.

Centrala »Svobode« se je v zadnjih dveh letih trudila, da zbere zadosten material za svoje dramatične odseke v Sloveniji. Žal se ji to doslej ni v veliki meri posrečilo, ker je primanjkovalo za to sposobnih in pridnih sodradnikov. Toda sčasoma bo namen dosežen.

Telovadba in sport.

Ljubljana. 25. VIII. Svoboda, Ljubljana : Jadran, Ljubljana, 5 : 0 (1 : 0). Pokalna tekma za pokal L. N. P. — Svoboda, ki je nastopila z dvema rezervama proti kompletnemu I. moštvu S. K. Jadrana, je predvedla lepo igro in zmago popolnoma zaslužila. Svoboda je ostala s to zmago v nadaljnjem tekmovanju za pokal in je prihodnjo nedeljo, t. i. I. IX, nastopila proti Iliriji. Z zmago proti S. K. Iliriji v razmerju 2 : 0 (0 : 0) se je kvalificirala Svoboda za semifinale s Hermesom. Ta tekma bi se imela vršiti na igrišču S. K. Ilirije, ki pa je — prav na športen način — svoje igrišče zaprla, tako da je tekma izostala. Vsled pomanjkanja terminov sta se kluba Hermes in Svoboda sporazumela za žreb, ki je odločil v korist Hermesa.

8. IX. I. kolo tekmovanja za darili Delavske zbornice v Ljubljani in Saveza grafičnih delavcev. Tekmovanja se udeležujejo naslednji klubi: Svoboda, Ljubljana z dvema moštvoma, — Grafika, Ljubljana, — Amater, Trbovlje, — Svoboda, Maribor, — Zora, Hrastnik, — Dobrna, Trbovlje. Rezultati I. kola so naslednji: Svoboda II., Ljubljana : Dobrna, Trbovlje 5 : 0.

Amater, Trbovlje : Zora, Hrastnik 3 : 2. Grafika, Ljubljana : Svoboda, Maribor 3 : 1.

Svoboda I., Ljubljana je bila v I. kolu prosta. Za II. kolo so se tedaj kvalificirali: Svoboda Ljubljana I. in II., Amater Trbovlje in Grafika Ljubljana. O izidu tekmovanja bomo poročali prihodnjič.

Celje. V Celju se prijavlja v L. N. P. nov delavski klub S. K. Olimp; 25. avg. je odigral prvo poizkusno tekmo za sprejem v L. N. P. z ljubljansko Svobodo II. in jo po lepi igri porazil z 5 : 1. Mladi celjski delavski klub ima nekaj prav dobrih moči v svojem I. moštvu in obeta postati vsled dobrega in agilnega vodstva (A. Svetek) eden naših najmarljivejših delavskih klubov. Želimo mu čim najlepših uspehov.

1. IX. S. K. Olimp, Celje : S. K. Viktorija, Karlovac 3 : 2 (1 : 1). Tudi to tekmo je odločil Olimp po lepi igri v svojo korist.

Trbovlje. 21. VII. Amater, Trbovlje : Sava, Sevnica 4 : 3 (1 : 1).

Jesenice. 18. VIII. S. K. Svoboda, Je-

senice: Villacher Lindner SK, Villach 7 : 4.

Tudi Svoboda na Jesenicah uspeva jako lepo, kar kažejo rezultati, ki jih je ponovno dosegla v zadnjem času proti raznim klubom.

25. VIII. Svoboda Jesenice : Svoboda II. Ljubljana 7 : 6.

Novi Sad. 1. IX. Vojvodina : Radnički 4 : 4 (2 : 0).

Beograd. 21. VII. Grafičar : Balkan 4 : 0 (0 : 0). — Hajduk : Borac 5 : 3 (2 : 1). — Železničar : Trg. pomladak 1 : 1 (1 : 1). — Srpski mač : Gvozdar 1 : 0 (0 : 0).

1. IX. Grafičar : Palilulac 2 : 1 (1 : 1). — Sloga : Borac 2 : 0 (2 : 0).

Kruševac. 1. IX. Železničar, Beograd : Car Lazar, Kruševac 2 : 0 (0 : 0).

Delavski športniki z Litve, ki so se udeležili nürnbergskih športnih in telovadnih slavnosti, so napravili po Nemčiji turnejo na motociklih, vozeč se iz kraja v kraj in prirejajoč s posameznimi klubi lahkoatletske tekme. Tako so obšli Mannheim, Düsseldorf, Bremen, Berlin, Stetin in Königsberg ter dosegli lepe uspehe.

Angleži v gosteh pri nemških delavcih. Da se revanžirajo za svoj nedavni poraz v Londonu, ki ga je nemška delavska reprezentanca prizadejala angleški, so poslali Angleži na kontinent boljše moštvo. Prvo tekmo je odigrala ta enajstletnica angleških delavcev 3. avgusta v Hamburgu pred 15.000 gledalci. Nemška reprezentanca, ki ni bila sestavljena naj-srečnejše, je s težavo dosegla rezultat 4 : 4. Angleži so imeli od igre več. Igra je pôtékla v najlepšem redu. Po tekmi je delavstvo Hamburga priredilo gostom burne ovacije. — Angleži so odigrali še štiri tekme v Nemčiji, od katerih so eno dobili (v Brémenu 4 : 0 pred 12.000 gledalci), ena je bila neodločena (v Leipzigu 4 : 4), dve so izgubili (1 : 2 in 1 : 8) v Magdeburgu in Géri). Skupen score (izid) znaša 14 : 18 za Nemčijo. Ako upoštevamo utrudljiva potovanja gostov, izpremembo klime in načina prehrane, ki so znatno oslabilili igralce in dejstvo, da so Nemci v zadnjem času napredovali v nogometu, tedaj je rezultat za Nemce zadovoljiv. Vse tekme so bile iz estetske in moralne strani na mestu. Ni bilo nikakega spopada in nobene grobosti. Obisk je bil odličen.

Tujke.

Dilema = nujna izbira med dvema (večinoma neprijetnima) možnostima

efekt = učinek; efektivno = učinkovito, dejansko, resnično

epika = pripovedno pesništvo; epičen = pripovedovalen; nasproten pojem je lirika — čuvstveno pesništvo

genialen (izgovori ženijalen = ustvarjajoč, najbolj duhovit; beseda izvira od genij = veleum

idealizem = nauk, ki v nasprotju z materializmom trdi, da je resnično bistvo in podlaga vsega ideja, misel; praktični idealizem pa pomeni navdušeno, požrtvovalno delo za neki cilj = pristaš materialističnega nauka je torej lahko praktično največji idealist, dočim je lahko pristaš idealistične teorije praktično največji ma-

terialist. Razlikovati je torej vedno treba praktični in filozofski idealizem ali materializem

intuicija = navdahnjenje; neposredno (ne z izkušnjami ali proučevanjem) pridobljen vpogled v neko resnico, vrednost, stvar, zvezo

menstruacija = redno mesečno krvavenje žene z izločitvijo zrelega jajčeca iz jajčnika v maternico

mističen = skrivnosten

pantomima = igra, v kateri se ne govori, temveč se vse izraža z gibi obraza in telesa

premijera = prva uprizoritev igre

stil = način (slog) oblikovanja (pisanja, gradnje, govora itd.)

vibrirati = trepetati, tresti se, valovati

Tiskovni sklad „Svobode“.

Doslej so darovali:

Din

Dr. Henrik Tuma, odv., Ljubljana	100.—
Anton Plešnik, Žerjav, Črna pri Prevaljah	15.—
Alojzij Gril, Kočevje	10.—
Kati Kordež, Črna pri Prevaljah	5.—
Franc Štern, Črna pri Prevaljah	50.—
Franc Milavec, železn., Brežice	20.—
Podruž. »Svoboda« v Trbovljah	200.—
Podruž. »Svoboda« na Fali	70.—
Podruž. »Svoboda« v Velenju	80.—
Podruž. »Svoboda« v Mežici	35.—

Din 585.—

Na nabiralne pole so nabrali:

Din

Konrad Petretič iz Trbovelj	82.—
Ivo Logar, Trbovlje	24.—

Din 691.—

Prejšnji seznam 1407,80

Vsega skupaj se je zbralo . Din 2098,80

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Delavskim knjižnicam nudi pri večjem naročilu znaten popust.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravilnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! Cene nizke! Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon števil. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej
in obrestuje najugodneje.

V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki
strokovnih in gospodarskih organizacij.

Zadružna založba

v Ljubljani

Miklošičeva cesta 13

priporoča svojo bogato za-
logo knjig, zlasti: Železno
peto, Golgota, Povesti L.
Kuharja, Idejne predhodnike
socializma, Karl Marx, V
Ameriko, O zgodovini del.
gibanja na Slovenskem.

Zadružna banka

v Ljubljani, Miklošičeva c. 13

se priporoča za vse
denarne posle (devize,
valute) za vsa denarna
nakazila v tujino, za
naložbe gotovine, za
nakup in prodajo vred-
nostnih papirjev, srečk
— — itd. itd. — —

Obračajte se

kadar rabite ma-
nufakturno blago
vsake vrste na

Produkcijo

Ljubljana, Tržaška c.

ali na njene prodajal-
ne na Glincah (Rožna
dolina), Marlbor, Stu-
— — denci. — —

Vsak zaveden delavec in vsaka zavedna delavka mora biti članica

Konzumnega društva za Slovenijo r. z. z o. z.

če je njegova zadružna prodajalna v njegovem okolišu.
Dolžnost je kupovati vse v zadružni prodajalni.

Slovenska Narodna Podporna Jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v

Severni Ameriki.

*Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, po-
škodbe itd. - Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi
in Mehiki. - Ima nad šeststo krajevnih podružnic
po raznih krajih Amerike.*

Premoženje 3,500.000 dolarjev.

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S. N. P. J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill